ĐẶC TRƯNG CƠ BẢN CỦA HOÀN LƯU MÙA HÈ 1980 Ở KHU VỰC ĐÔNG Á VÀ THỜI TIẾT Ở VIỆT NAM

Trần Gia Khánh
(Cục Dự báo KTTV)

Những trung tâm khí áp chính tác động và chi phối hoàn lưu đông Á trong các mùa thường là các trung tâm sau : áp thấp A-liu-xiên, áp cao Si-bê-ri, áp cao phó nhiệt đới tây Thái bình dương (TBD), áp cao Ấn độ v.v. Vị trí và cường độ của các trung tâm khí áp nêu trên thay đổi theo mùa rõ rệt, chẳng hạn về mùa đông áp cao Si-bê-ri cường độ mạnh hơn mùa hè; hoặc cường độ áp cao tây Thái bình dương mùa hè mạnh hơn mùa đông, vị trí lệch về phía bắc và di động về tây nhiều hơn mùa đông. Những kết qủa nghiên cứu gần đây cho thấy, về mùa đông áp cao tây Thái bình dương hoạt động mạnh mẽ và vị trí lệch về bắc hơn so với trung bình nhiều năm (TBNN) thì mùa đông năm đó ấm, hoàn lưu vĩ hướng mạnh, các rãnh gió tây xâm nhập xuống vĩ độ thấp bị hạnchế. Mỗi khi hoàn lưu thay đổi thì trạng thái thờitiết trên một phạm vi rộng lớn cũng thay đổi.

Đặc trưng cơ bản nổi bật của hoàn lưu đông Á mùa hè năm 1980 (từ tháng V đến tháng IX) là qúa trình hoàn lưu vĩ hướng hoạt động mạnh mẽ, các trung tâm khí áp, các hệ thống thời tiết phía đông và phía nam có cường độ mạnh hơn bình thường.

Qúa trình hoàn lưu nêu trên thể hiện trên bản đồ trung bình ΔT_{300} như sau:

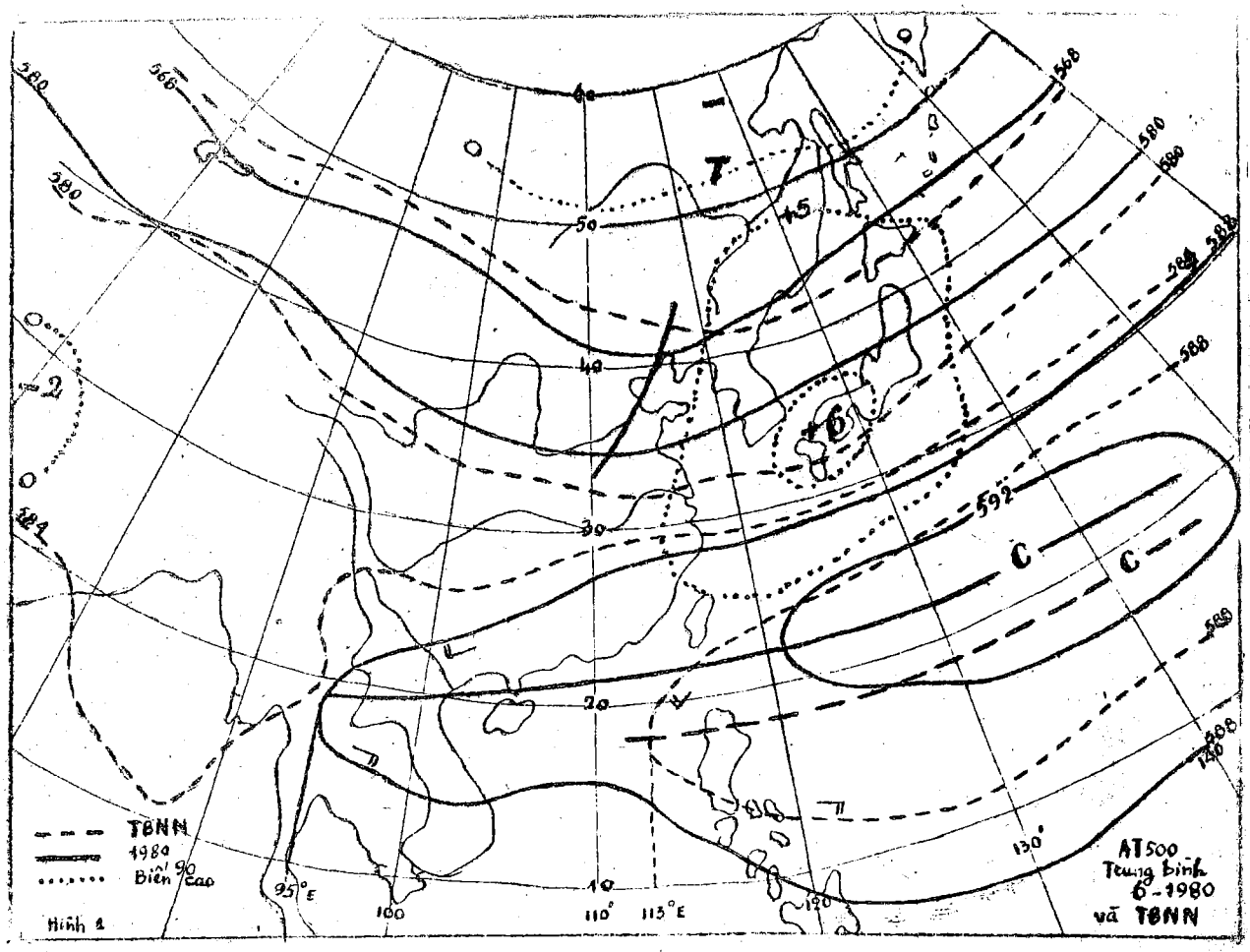
- Đầu mùa (các tháng V,VI) áp thấp A-liu-xiên phát triển hơn bình thường, các tháng sau đó áp thấp này suy yếu rõ rệt, trên bản đồ trung bình các tháng VII, VIII, IX ở khu vực này đều có chuẩn sai độ cao địa thế vị dương (ΔH từ 5 đến + 7 dam).

- Áp cao tây Thái bình dương trong các tháng đầu mùa vị trí lệch về phía bắc so với vị trí TBNN, vị trí trung bình trong tháng VI ở khoảng $20^{o}5$ độ vĩ bắc hơn TBNN $1^{o}5$. Cùng với qúa trình lệch về bắc, qúa trình lấn về phía tây cũng mạnh mẽ. Trong tháng V, điểm cực tây của áp cao tây Thái bình dương ở kinh độ 128, so với TBNN lấn sâu hơn về phía tây 20 kinh độ; tháng VI lấn sâu hơn về phía tây 18 kinh độ (hình 1)

Tháng VII, tháng VIII mặc dầu vị trí lệch về phía nam so với TBNN, song qúa trình vĩ hướng vẫn biểu hiện rõ rệt; tháng VIII điểm cực tây của áp cao tây Thái bình dương ở kinh độ 108° đông, so với TBNN lấn sâu hơn về phía tây 7 kinh độ, tháng IX vị trí lệch về phía bắc, cao hơn vị trí TBNN khoảng 2 vĩ độ, và lấn sâu về phía tây 6 kinh độ.

- Áp thấp Ấn độ phát triển sâu hơn bình thường, chuẩn sai độ cao địa thế vị khu vực Ấn độ đều là chuẩn sai âm (ΔH : - 2 đến - 3 dam).

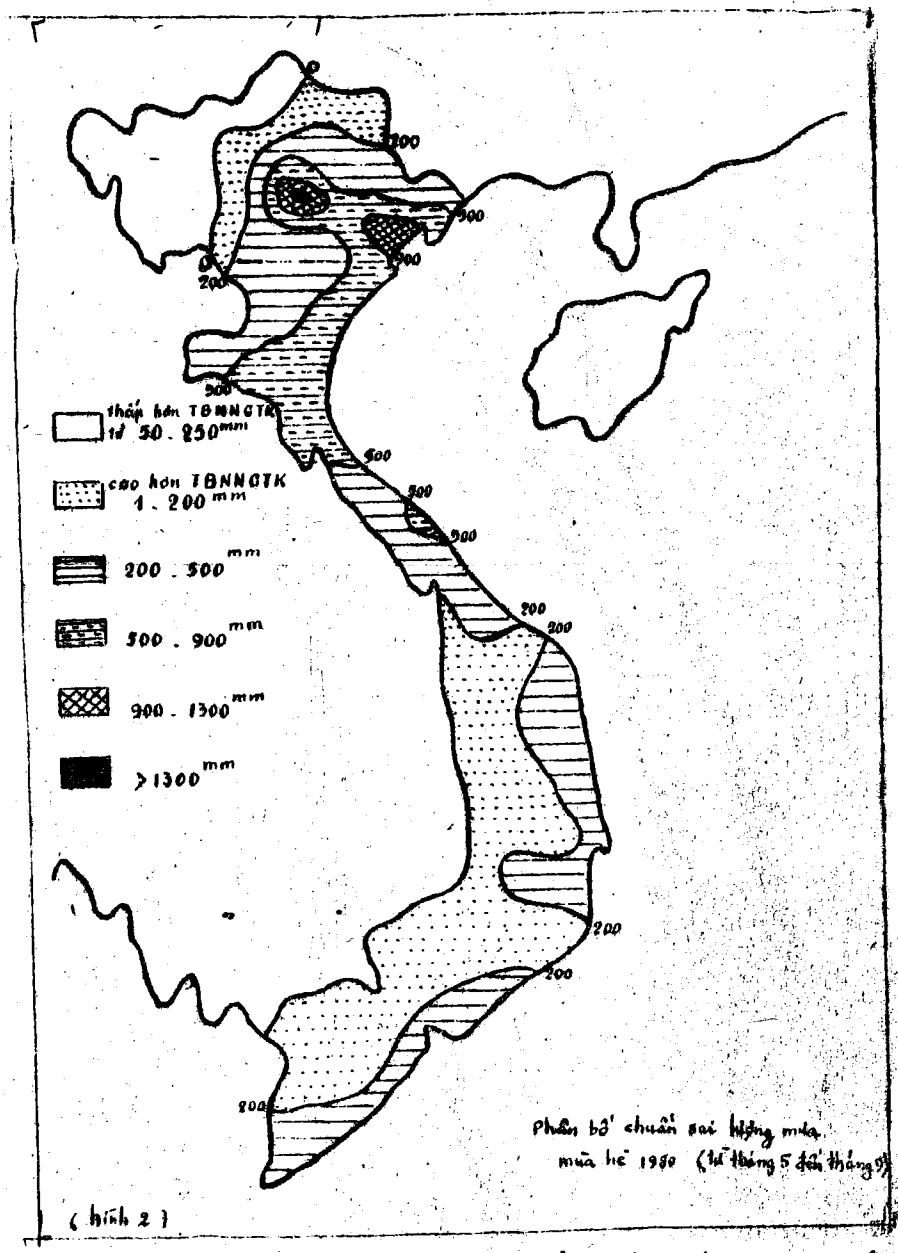
- Ở tầng thấp áp cao Si bê ri suy yếu, và thường di chuyển về phía đông, đến tháng IX thậm chí trong tháng X không có đợt không khí lạnh mạnh tầng thấp xâm nhập xuống miền bắc nước ta.

Do áp cao tây TBD cường độ mạnh, đầu mùa vị trí lệch về bắc, và trong suốt mùa hè qúa trình vĩ hướng hoạt động mạnh mẽ, cùng với áp thấp Ấn độ phát triển hơn bình thường, đấy là một trong những nguyên nhân làm cho giải hội tụ nhiệt đới trong mùa hè năm nay hoạt động mạnh mẽ, đầu mùa dịch nhanh ra phía bắc, và cùng với qúa trình áp cao tây TBD di chuyển về phía tây, cường độ giải hội tụ nhiệt đới mạnh lên (cường độ giải hội tụ nhiệt đới mạnh lên thường do 2 điều kiện:hoặc là đới gió đông nhiệt đới ở phần phía nam của áp cao phó nhiệt đới mạnh lên, hoặc là gió tây nam ở phía nam giải hội tụ nhiệt đới mạnh lên, đôi khi cả 2 đới gió ở bắc và nam giải hội tụ nhiệt đới có cường độ mạnh lên. Và khi giải hội tụ nhiệt đới hoạt động mạnh mẽ, trên nó thường xuất hiện các nhiễu động, những nhiễu động này trong những điều kiện nhất định phát triển thành các áp thấp nhiệt đới,bão)

Tương ứng với hoàn lưu cơ bản nêu trên, thời tiết trong mùa hè - (mùa mưa, bão, lũ) ở Việt nam có những đặc điểm sau :

- Thời gian bắt đầu mùa mưa năm nay ở các vùng trong cả nước tương đối phù hợp với qui luật bình thường (tháng V ở bắc bộ, nam bộ và tây nguyên đã có mưa khú, nhiều nơi lượng mưa vượt giá trị TBNN).

(hình 2)

- Mùa mưa : mưa nhiều, tháng VI, tháng VII, nửa cuối tháng VIII, tháng IX có nhiều đợt mưa lớn trên phạm vi rộng xảy ra dồn dập, nhiều nơi cường độ mưa lớn, nhất là các tỉnh đồng bằng trung du bắc bộ và bắc trung bộ. Thí dụ lượng mưa 24 giờ ngày 24 tháng VII ở Phú thọ đạt 700mm; ngày 5 tháng IX ở Huế : 410mm; ngày 17 tháng IX Vinh : 350mm; ngày 26 tháng IX Đồng hới : 340mm v.v. Tổng lượng mưa các tháng mùa hè (từ tháng V đến tháng IX) ở nhiều nơi thuộc các vùng đều cao hơn giá trị trung bình nhiều năm cùng thời kỳ (TBNNCTK) (riêng 2 khu vực vùng núi phía tây bắc bộ là Hà giang, Lai châu ít hơn TBNNCTK). Lượng mưa vùng ven biển từ Quảng ninh đến Nam ninh và Thanh hóa Nghệ tĩnh nhiều hơn TBNNCTK phổ biến trên 400mm, một số nơi trên 500mm, trong đó thị xã Hòn gai (Quảng ninh) đạt tới 941mm. Xét trên phạm vi toàn lãnh thổ cho thấy, nơi có lượng mưa lớn nhất trong mùa mưa vừa qua là vùng Phú thọ (Vĩnh phú) đạt tới 2606mm, so với TBNNCTK nhiều hơn 1318mm (gấp đôi lượng mưa TBNNCTK)(hình 2).

- Có nhiều bão và áp thấp nhiệt đới ảnh hưởng đến nước ta. Tính đến cuối tháng IX đã có 3 cơn bão và 4 áp thấp nhiệt đới ảnh hưởng trực tiếp đến thời tiết nước ta, nhiều hơn TBNN 2 cơn (theo số liệu thống kê trước đây, áp thấp nhiệt đới có gió mạnh cấp 6 trở lên đều tính là bão, trung bình hàng năm có khoảng 5 cơn ảnh hưởng đến Việt nam). Trong 3 cơn bão đổ bộ vào đất liền: cơn số 2, số 4 và số 6, trong đó cơn bão số 6 có cường độ mạnh nhất, đổ bộ vào vùng Thanh hóa - Nghệ tĩnh gây nhiều thiệt hại về người và của ở khu vực này.

- Nhìn chung trên phạm vi toàn lãnh thổ, nền nhiệt độ mùa hè năm 1980 tương đối ôn hòa, nhiệt độ trung bình trong các tháng xấp xỉ với giá trị TBNN; không có các đợt nắng, nóng gay gắt kéo dài trên phạm vi rộng, gió tây khô nóng yếu. Nhiệt độ cao nhất tuyệt đối $40^{o}4C$ xảy ra vào tháng V ở Mường tè (Laichâu), các tháng khác nhiệt độ cao nhất tuyệt đối trên phạm vi cả nước không vượt qúa $39^{o}C$.

H ộ p t h ư

Chúng tôi đã nhận được bài của các đồng chí :

Trần Gia Khánh (Cục DBKTTV); Lê Quang Huỳnh, Lê Nguyên Tường (Viện KTTV); Đặng Thanh Hà (Đài KTTV Thái bình); Bùi Đình Khước (Cục KTĐT CB) ; Nguyễn Văn Âu ; Hà Văn Hiền (Viện KTTV); Dương Mai Đệ (Cục DBKTTV);Nguyễn Việt(Viện KTTV);Lê Quang Huỳnh,Nguyễn Văn Viết 2 bài(Viện KTTV); Lê Duy Đậu (Cục KTĐTCB); Phạm Ngọc Khuê (Trạm Thủy văn Thành Mỹ); Đỗ Quang Huyên (Cục DBKTTV); Trịnh Văn Lý (Đài CKTU); Nguyễn Minh Tân (Đài KTTV Gia lai - Kontum); Vũ Minh Thêu(Viện KTTV)

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn các đồng chí và mong các đồng chí tiếp tục cộng tác với Nội san.

Ban biên tập Nội san
khí tượng thủy văn